

שיר הלל לעם האומר הלל לשם ה'

אמרת חודש ניסן בפי הרב קוק זצ"ל הייתה 'ציאת מצרים תישאר לעד האביב של העולם כולו'. אכן בחודש האביב יצא עם זה משעבוד נורא, שעבוד שכדוגמתו תהיה נחלתו במשך אלפי שנות גלותו בארץ נכר. זו אמרת ה' במלא התגלמותה: 'א' אשר א' כה תאמר לבני ישראל, אהיה אתם בצרה זו אהיה אתם בצרות הבאות' כפי שמודיע כבר הקב"ה באותו מעמד עילאי של הסנא. אנו תמיד עם של 'באים' מצריימה, לא שבאו, אלא של באים. אין בפנינו מציאות מוגמרת לעולם, אנו תמיד בתהליך, בדרך לאן שהוא. ומשום מה אנו מצליחים, באונס או מרצון, ברוב הפעמים בשניהם יחד, לרדת מצריימה, מלשון 'מצרים', ז"א למציאויות מלחיצות, הכובלות פיזית כרוחנית. אבל דוקא שם אנו לומדים להתחזק, להתרחב ולהשתחרר מכל הכבלים שהיו חונקים בקלות אחרים. משום מה, שם בארץ נכר במציאות בה כולם היו הולכים לאבדון 'וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם'. וחידת עולמים זו הלועגת לכל הגיון אינה רק מפתיעה, אלא היא מקוממת. ואכן חידה זו מקוממת אויבינו הערניים. כך פרעה שקיבל קומץ משפחתי זה שהיה אמרו להיעלם ולהתמסס, רואה אותם הופכים לכוח מוביל ושולט על אדמתו ובארצו. מה הפלא שאינו יודע את יוסף על אף הארכיון המסודר היטב של מצרים העתיקה. הוא אינו רוצה להתעניין ולהתעדכן בארכיון זה המגלה לו שהתופעה הקרויה יוסף לא הייתה יחידנית, אלא רק הסנונית הראשונית של עם שלם. וכך צמח במוחו בפעם הראשונה את רעיון 'הפתרון הסופי', אפילו משוכלל בניכוס הנשים. 'רב ועצום ממנו' הוא רואה אותנו, אבל לא היינו כאלה, אלא רק ש'ותמלא הארץ אותם', ז"א בכל מקום היה מצוי יהודי, בכל משרה בכירה, בכל תפקיד רגיש או חשוב. השתלבנו בכל ומתוך כך גם השתלטנו. אופי זה המאפשר לנו לחדור ולהשתלב הוא כוחנו, אבל הוא היה גם תמיד לרועץ לרבים בתוכנו. הוא מאפשר התערות ויחד עם זה מזמין התבוללות. זכורה לי היטב שיחה שהתקיימה ביני ובין עמית במחלקה למתמטיקה באוניברסיטת POITIERS לפני כארבעים שנה, בשעה שישב בחדרי איש סגל יוצא רומניה שבא להשתלמות. שתיקתו המוחלטת מרוב פחד השלטון הקומוניסטי עוררה בי את הרצון לדעת כיהודי מה עובר עליו. תחושת האיום על חייו וחיי משפחתו העניקו לו כוחות על אנושיים על מנת לשמור על שתיקה. ובכל זאת, יום מן הימים נכנע לנסינותיי

לדובב אותו ולשמוע על סבלו. לאחר שמיעה ממושכה למסכת צרות הגהינם הבולשביקי, הצעתי לו באופן טבעי להישאר עם משפחתו בצרפת. ואז באה ההפתעה דרך תגובתו. מבלי שאי-פעם ידע שאני יהודי, הוא הגיב: 'אתם היהודים מדברים בקלות. בכל מקום אליו הינכם מגיעים אתם בבית, אבל אנו הגויים אם נעקרים מארצנו, זו סופנו!' השיעור באמונה ובמהות יהודית היה מושלם.

אכן כח השתלבותנו יונק מאותה אוניברסליות אמיתית פנימית הנעוצה בנשמת עם ה' זה, בורא העולם ויוצרו, שנפח בנו נשמה טהורה, חלק א' ממעל, המעניקה לנו את אותו כח הסתגלות והתאמה לכל המצוי ולכל היש כולו שמדי בוראנו יצאו. אבל כאן אורבת לנו חולשה. אם כוח השתלבות זה מצטמצם לאותה הזדהות מקומית ונקודתית עם הסובב תוך שכחת מהותנו הכוללת, אנו נטמעים באותו סובב. כך קרה לנו במצרים מאז פטירתם של יוסף ואחיו, ומצרים שמחה. פרעה לא, הוא דאג דוקא, משום שהוא היה היחיד שהבין שאותו תהליך הסתגלות הינו הפיך, וכמו שכח ההסתגלות פעל באופן אחד הוא יוכל בבא היום, העיתוי או ההזדמנות לפעול הפוך. הוא היטיב להבחין שהאוניברסליזם היהודי מקיף כל ושאינו חולשת אופי, התגמדות, התקפלות.

ואכן הקב"ה אישר מסקנות ניתוחיו כאשר מסר כאות למשה רבינו את המטה הנהפך לנחש, ביטוי ברור לטוב שנהפך לרע, אבל בכל זאת כשאוחזים בזנבו, חוזר להיות אותו מטה הא' המיישר כל. אפילו משה רע"ה בתחילת דרכו, נס מפני המחזה של מטה הנהפך לנחש. קשה לו עדיין להבין עם זה ההופך את עורו עד כדי כך. חרטומי מצרים, אותן האליטות של תרבות העל דאז, תרבות מצרים, לא השתכנעו והפכו מטותיהם גם לנחשים. זו הייתה דרכם לטעון שלא מדובר בייחודיות ישראלית, אלא בתכונה כלל אנושית, שהרי גם הם מסוגלים לכך. אלא שיד ה' החלה לחשוף את ההבדל התהומי: לא רק שלא הצליחו להשיב נחש למטה, אלא שמטה אהרון בלע את מטותיהם והספיק לחזור להיות מטה. קל להפוך מטה הצדק והיושר לנחש, לרע, הרבה יותר קשה להשיב את הרע לטוב. רק ישראל יכול.

ואכן כך הוא עמנו. כל רע הנגרם לו הוא מצליח להופכו למקור חיים. הדיכוי המצרי האכזרי שאנו מנציחים באכילת המצה, אותה פת שאנו מדכים ומונעים ממנה להתפתח ולתפוח, שימשה אוכל קשה בשעבודנו על מנת לשבור את רוחנו. לקחנו אותה ואנו ממשיכים לקחת אותה כאות חירותנו הרוחנית. את אותו נסיון השמדה מצרי, אותה אנטישמיות עיוורת וחולנית החזירה אותנו לעצמנו והשיבה לנו את נשמתנו. הדיכוי הוציאנו מתרדמתנו הרוחנית והשיב לנו את כוחותינו הרעננים, את עוז חיינו המנצח אויבים מרים. ובמקביל

לא של ג'יהד, אלא של שיבה לזכות הקודמה בלבד, למה שניתן לנו מפי עליון, והנחש חוזר להיות מטה. השבר שהכריע את מצרים סופית, לא היה תשעה המכות המקבילות לתשע כוחתיהם בתפישתם התאולוגית, משום שכולן היו הפיכות, אלא המכה העשירית שלא היה אצלם מקביל והייתה בלתי הפיכה: מכת בכורות. רק הבלתי הפיך הוא מוות. יציאת מצרים היא נצחוננו עליו. אבל זהו המסר לכל דור ודור: אין מציאות ללא יכולת תיקון, ולכן לאיש האמונה התקווה אין-סופית. זהו אביב העולם כולו.

הרב זייני אליהו

ההשגחה האלהית מנתבת אותה התבוללות לקראת גאולה. פרעה גוזר גזירות המביאות את משה רבינו לתוך ארמונו, שם יתפתח ויתחנך, ודוקא הודות לכך ידע איך לשלוט ביסודות אותה תרבות אכזרית, עריצותית המשעבדת עד כדי שיתוק הדבור ואף המחשבה, ולקעקע אותה. והוא, הבן לוי שלא גדל בחיק אמו, לא נכנע לתרבות המקיפה ומזעזע את מעצמת העל וכל עולמה. המסקנה ברורה, לא ניתן לדכא ניצוץ הקודש הטבעי על ידי שום חינוך קלוקל.

מכאן והלאה כל הדטרמיניזמים מתמוטטים זה אחר זה. הפוליטי, המדעי, האנושי, החברתי, האמוני והערכי. עם של עבדים יעשה עם החירות, עם של מתבוללים ('ואת עירום ועריה') יעשה עם ה' המחדיר אמונה צדק חירות בכל פינה בעולם ובהיסטוריה, עם הכבול בכבלי ברזל יקרע אותם וילך לבנות מדינה שתשמש בסיס לאור ה' בעולם. המתהפך נעשה הופך, וקרבתן להשפעות נעשה משפיע.

היחיד עלי אדמות מחוץ למשה רע"ה שהבחין במהות עם זה, היה לא אחר משונאו המושבע ביותר, פרעה. הרבה לפני שיוודע למשה רע"ה שאנו עתידים להיות עם גדול ועצום העתיד להשתחרר ולעלות מן הארץ, הוא חש באופי זה הנעוץ בנו. באופן מפתיע לאדם מן הצד הוא לא יסכים להעניק לנו ג' ימי עבודה במדבר, כי הוא מבין שאין אנו 'תנועה רוחנית' (כפי שחושבת אישות תורנית מפורסמת משולי העולם הדתי), אלא יש כאן עם הקם על רגליו מתוך דבר עמוק שעדיין אינו מזהה. מרגע העימות הראשון עם משה רע"ה הוא מבין שהעבדים האמיתיים הם המצרים והוא יחד באשר אין להם כל יכולת מהפכנית. כל שינוי, כל תזוזה, כל בחירה, מפחידה אותם. הקיפאון הרוחני, האנושי, הערכי, התפישתי הוא נחלתם. גם את המת יש להקפיא דרך החנטה. המוות הוא עולמם הנשגב, ולה מקדישם את שיא התרבות המצרית: הפירמידות.

אין קץ לכעסו בראותו את הדיכוי משמש שיאור לחירות. את אותה מצה שאמורה הייתה לשבור אותנו לימדה אותנו לסבול, להיכנע, וכקפיץ שנמתח ועתה משתחרר מגיע למרחקים וחושף כוחות אדירים. וכך הוא עמנו עד היום. נלחץ ע"י העמים העויינים לאורך גלות אין סופית, הוא משתחרר כיום ומגלה כוחות עצומים שנדחקו עד שיבא העת לחננה והאחוה הלאומית תחשוף את היקר העלום, העם שכארי מתנשא. חמושים עלינו ממצרים, כי הראשון לצאת למאבק היה משה רבינו שחיסל את המצרי. החיסול הז לא חשף אותו בפני פרעה בלבד, אלא חשף אותו לעצמו לפני כל דבר, ומאז החלה הדרך להר סיני להיסלל. אין חירות רוחנית בלי חירות לאומית. נסים גלויים הוציאונו משעבוד נפשי, אבל נכנסים לארץ הקודש בנשק. גם כאן הכל מתהפך, והנשק נעשה מנוף לקודש,